

JOAN LLINÀS

Masos i masies en el massís de les Gavarres

La pagesia medieval en el territori del Bisbat de Girona

Tot i la importància dels pobles i de les ciutats al llarg de la història, principalment com a centres polítics i socioeconòmics dels territoris dels seus entorns, fins a la darrera centúria la immensa majoria de la població de la Catalunya Vella vivia dispersa pel camp i per la muntanya, principalment en masos i masies, que des del segle xi han prosperat, malgrat els lògics canvis que hi ha hagut amb el temps, des de la plana empordanesa fins a les pregonas valls garrotxines.

>> *La casa de l'Era de la Llaca.*

PAU TURON I IZQUIERDO > TEXT

Un dels primers jaciments medievals excavats a Catalunya va ser el mas A de Vilosiu (Cercs, Berguedà), pels doctors Albert del Castillo i Manuel Riu, en els anys 1960 i 1961. Tanmateix, l'estudi arqueològic de les masies medievals continua sent una de les grans assignatures pendents de les investigacions d'aquest període. Prova d'això és el nombre limitat de masos excavats que hi ha en el nostre país, com el mas B de Vilosiu o el mas de la Jueria (Sant Gregori, Gironès) o Can Saragossa (Lloret de Mar, la Selva).

En el present article ens centrarem en tres masos situats en el massís de les Gavarres, excavats per la desapareguda empresa arqueològica Janus SL, concretament en el territori de Romanyà de la Selva i del de Sant Cebrià dels Alls. Podem, a partir d'aquests casos, esbossar com era la vida dels seus habitants.

Casa de l'Era de la Llaca

Situada a la part nord del terme de Romanyà de la Selva (Baix Empordà), a uns 415 m d'alçada en la vessant sud del Puig Gros, consisteix en una construcció de planta rectangular, encara que una mica irregular, d'uns 15 x 8 m, és a dir, uns 120 m² de superfície, amb l'eix principal orientat d'est a oest. Encarada a migdia, mirant a la vall, interiorment està subdividida transversalment en tres estances, amb cinc sitges en dues d'aquestes.

Els murs, dels quals no queda gran cosa, eren molt humils. Consistien en un sòcol de pedres lligades amb fang —l'única part actualment conservada—, que hauria sostingut una paret de tàpia i una coberta d'elements vegetals.

A partir de les ceràmiques que s'hi descobriren durant les excavacions, es pogué datar el naixement d'aquest mas en el segle xi i la seva desaparició en la primera meitat del segle XIII.

L'estudi arqueològic de les masies medievals continua sent una de les grans assignatures pendents de les investigacions d'aquest període

JANUS SL.

Un últim detall que cal tenir en compte sobre aquest mas és que el nom que té ara li va ser posat l'any 2012, quan fou descobert i excavat, ja que per ara cap document medieval el menciona.

Mas Sala de Romanyà

Com en el cas anterior, està situat en la part nord del terme de Romanyà de la Selva, concretament en una vessant assolellada de la capçalera de la riera Verneda. L'emplaçament ja havia estat ocupat anteriorment, com ho demostren quatre sitges d'època romana (I aC i I dC) situades sota el mas.

L'edifici és una construcció rectangular, quasi quadrada, de 14,55 x 12,68 m —uns 184,5 m²— subdividida en cinc estances i amb les parets de pedres lligades amb fang; per tant una construcció bastant similar a la casa de l'Era de la Llaca. No obstant això, durant les excavacions es pogué veure que hi havia dues fases constructives clarament diferenciades. La primera consistia en les dues habitacions situades al nord-est de l'edifici, amb una porta oberta a l'exterior a prop de la cantonada sud-est,

un petit forn domèstic i tres sitges excavades al subsòl. D'uns 8,60 x 7 m —uns 60,2 m²—, aquest espai consistiria en un primer mas, que segons el material arqueològic trobat hauria estat aixecat en el segle XIII. Posteriorment s'hi féu una gran ampliació, concretament en el segle XIV, consistent en dues noves estances on hi havia dues sitges, al sud, i una gran estança allargassada, segurament un graner, a l'oest. Totes aquestes cambres tenien una entrada independent de la resta la casa.

Complementant les dades arqueològiques, la documentació escrita ens permet esbrinar més coses de la seva història. Mencionat per primera vegada a inicis del segle XIII, aquest mas tingué entre els seus primers habitants en Pere Sala. En aquell segle formà part dels dominis del monestir de Sant Feliu de Guíxols. Ja a mitjan segle XVI, el monestir estableix el mas, que segurament estava en decadència, a Antònia Llach, propietària del pròsper mas Llach. Al cap de poc el mas Sala caigué en l'oblit, ja que els materials arqueològics més moderns trobats són del segle XVII.

>> Voltants de la casa de l'Era de la Llaca.

Mencionat per primera vegada a inicis del segle XIII, Pere Sala va ser un dels primers habitants del Mas Sala de Romanyà

>> *Església parroquial de Romanyà de la Selva. aixecada en els segles X-XI.*

PAU TURON

Mas Fonollet

Situat al vessant sud del Puig d'Arques, és a uns 1.500 m a ponent de l'església de Sant Cebrià dels Alls, i havia pertangut de fet a la seva parròquia.

De planta trapezoïdal, la seva façana està encarada al sud-est. Té una superfície d'uns 265 m². Com en el cas anterior, presenta dos grans cossos diferenciats: un situat a l'est —el més important, d'uns 195 m²—, amb tres grans estances i uns murs de pe-

dres lligades amb fang, d'un gruix considerable, d'entre 75 i 90 cm; l'altre, situat a ponent i sense comunicació amb l'anterior, consistiria en unes tres estances humils, segurament corts i/o graners.

Tot i certes similituds amb el mas Sala, hi ha notables diferències entre les dues edificacions. Les dimensions del mas Fonollet, l'existència de carreus i dovelles treballats i la probable presència d'una segona planta —com ho fa pensar el gruix dels murs— ens mostra que aquest era més similar als masos actuals, que aparegueren als segles XV i XVI, que als humils masos medievals precedents.

Pel que fa la seva història sabem que neix al segle XIII, pel material arqueològic trobat, encara que no és mencionat fins a l'any 1319, quan hi vivia Berenguer de Fonollet i la seva família, segurament sota jurisdicció de Bernat de Cruïlles, senyor del castell homònim. A diferència de molts altres masos, sobrevisqué a la crisi baix-medieval, ja que surt encara mencionat als segles XVI i XVII. Fou abandonat a finals del segle XVIII o a inicis del segle XIX.

Pau Turon i Izquierdo
és historiador i arqueòleg.

>> *El cos de ponent del mas Fonollet.*

JOAN LLINÀS

Gràcies al material arqueològic trobat, sabem que el mas Fonollet neix al segle XIII, encara que no és mencionat fins a l'any 1319